

Ностальгія за святістю

КОСТЯНТИН МОСКАЛЕЦЬ

9 ЖОВТНЯ 2019

У мене нема улюбленого святого. Мабуть, тому, що я люблю всіх святих однаково – цих дивовижних чоловіків і жінок, з більшою або ж зовсім невеличкою кількістю заслуг перед небом і перед Церквою, із запаморочливими чудесами, канонізованих і таких, про чію святість ніхто, окрім Бога, навіть не підозрює. Я люблю їх як тих, кому вдалося подолати обмеження та спотворення нашої природи, хто через муку і зречення спромігся стати виправданням нашого роду, справжніми людьми, такими, якими нас на початку часів і бачив Творець, по-батьківськи наділяючи власним образом і подобою. Святий – це відгук світла на світло, відгук людини на погляд Бога.

Фото: Giuseppe Milo, Praying

У мене є улюблені святі. Їх багато. Я люблю їх як братів і сестер – святого Франциска Ассізького і святу Клару, святого Домініка і святу Терезу Авільську, святого Максиміліана Кольбе і святу Терезу з Лізьє... Міг би написати зараз іще кілька десятків імен Господніх людей. Кожен із них навчив мене якогось важливого вміння, необхідного для виживання в долині сліз. Скажімо, не боятися бідності; любити бідність; називати її – і відчувати – сестрою. Не боятися смерті й самотності; пам'ятати, що смерть – це не пункт призначення, а місце переправи до небесного краю, що в самотності нас частіше провідує Бог. Не боятися демонів, бо святі миттю приходять на допомогу тим, хто просить захисту від п'яниці й нечисті.

Я так любив святих, що сам хотів стати одним із них. Два десятиліття прожив відлюдником, по своєму шукаючи святості. Мені не вдалося її знайти. Адже святість не шукають, мов загублену річ; її створюють як відповідь – завжди небувалу, завжди єдино можливу – на питання саме цих історичних обставин. Після невдалої спроби я полюбив святих іще сильніше, бо на власному досвіді звідав, яких надлюдських зусиль вимагає ненастанне здійснення святості в кожній миті буття і які могутні, нелюдські сили стоять їй на заваді. Коли я згадав про це на загальній сповіді, що підсумовувала двадцять років моїх пошуків, священник тільки скрушно

зітхнув і не сказав ні слова. Може, він теж намагався стати святим. Може, це йому ще вдасться. Гріхи мої він, у кожному разі, відпустив, і покута не була занадто сувора.

Я тужу за святими – так, як тужать за найріднішими людьми, за тими, з ким не бачишся безбожно довго, за тими, з ким можна день і ніч говорити про істотне, не криючись і не прикидаючись іншим, ніж ти є, бо вони й так усе знають, бачачи тебе наскрізь. На сторінках щоденника «Келія Чайної Троянди» я переповідаю один надзвичайно важливий сон, пов'язаний із цією ціложиттєвою ностальгією.

«Дивний сон приснився мені сьогодні: ніби стою перед Іваном Павлом II, позбавлений усього несуттєвого і зайвого; він запитально дивиться на мене, а я кажу: “Я скучив за тобою, Отче найсвятіший”; він приголомшений цими словами і хрестить мене по-католицькому – чи благословляє знаком хреста – і дає якісь розпорядження, щоб мені негайно допомогли. Прокинувся під враженням правдивості цього сну – білосніжний одяг первосвященника Риму, його просвітлене, живе лице, сповнене любов'ю, – під враженням щирості власних слів і їхнього змісту, який не усвідомлювався денною свідомістю: “Я скучив за тобою, Отче найсвятіший”. Я скучив за нормальним життям, за нормальними людьми; моє довготривале перебування в цьому пеклі загрожує остаточною загибеллю душі й остаточною поразкою. Довколишній світ вовтузиться у пільмі й огидному бруді, не бажаючи вибратися з них; а я все життя мрію вирватися звідси на волю, до світла й чистоти – і не можу, й допомоги немає. Я скучив за тобою, Отче найсвятіший; скучив за світлом; скучив за чистотою; скучив за тишею і сумирністю, скучив за лагідністю й розважливістю, скучив за розумом і увагою, скучив за доброзичливістю і побожністю, – справжньою, сердечною, глибокою, не вдаваною, просвітленою і просвіченою. Мені немає з ким мовчати, говорити і мовчати знову, довколишнє середовище нестерпне своєю обмеженістю, своїм несмаком, затурканістю, агресивністю. Я не маю куди подітися звідси, Отче найсвятіший, і ось уже тридцять три роки, як я не можу прижитися тут. Є люди, яким затишно у цьому багні, які мають у ньому власне місце і власне сонце, мають дім, жінку, дітей, роботу, гроші, одяг, друзів, “міжлюдські зв'язки”, – у мене немає нічого, нічогісінько, крім сотні-другої книжок, які я вожу за собою в усіх безпритульних блуканнях, разом із невеселими щоденниками про цю затяжну неприкаяну подорож. Я відмучився у цій в'язниці тридцять три роки, втратив здоров'я, втратив любов до життя, втратив долю, не знайшов коханої, нічого не знайшов; я втопився вити від цієї перманентної безвиході, від цього тотального безладу, непорозуміння і неспівпадіння. Я втопився. Я скучив за тобою, Отче найсвятіший».

Може, саме в цьому полягає головна місія святих людей:

самими собою свідчити про Бога живого.

Звісно, я не знав святого Йоана Павла II особисто, щоб скучати за ним, як за близькою людиною. Але був інший чоловік, згадуючи якого, я теж починаю тужити – і за ним, і за святістю. Це добрий дух усього мого дитинства, мамин вітчим дід Федь. Саме він був першою людиною, яку я побачив зануреною в молитву. Щоліта ми приїжджали на канікули до крихітного маминого села Соболівка, загубленого серед віковичних соснових борів неподалік від річки Тетерів. Там росла папороть заввишки з людину, там точили запаморочливий аромат суничні галявини, навіть світло там пахло суницями, і стояла така несамовита тиша, що ми чули, як ростуть трави і перемовляються руді лісові мурахи, заклопотані ремонтом мурашника. Набігавшись за день лісом, наласувавшись ягодами, напившись теплого вечірнього молока, ми вкладалися спати у крихітній, під солону, хатинці. Коли вже всі засинали, дід Федь підводився з ліжка, ставав навколішки перед образом Христа Вседержителя й молився. Він дякував за хліб і сіль сьогоднішнього дня, за те, що ми приїхали в гості до них із бабусею, що всі здорові й веселі, що корова Майка добре доїться, а кінь Карко перестав шкутильгати. Спокійної ночі просив для нас усіх і для всього світу дід Федь, прощення провин, мирних снів і легкого, радісного пробудження завтра. Потім він лягав і теж засинав. Я ніколи не чув від нього жодного поганого слова, ніколи не бачив його лютим, знервованим, п'яним. Він був світлий і сумирний, як дух соснової живиці. Він вірив у Бога. Дивлячись на нього, я знав, що Бог – є. Може, саме в цьому полягає головна місія святих людей: самими собою свідчити про Бога живого.

Уже значно пізніше, коли діда Федя не стало, я довідався, що під час війни німці в межах боротьби з партизанами заарештували всю його сім'ю: дружину, двох синів і доньку. Врятувалася тільки донька, Марія, на ходу вистрибнувши з поїзда, яким її везли на роботи до Німеччини. А дружину й синів розстріляли в Бабиному Яру, разом із тисячами євреїв і радянських полонених. Хтозна, як дід Федь не втратив віри в Бога після цього жахіття, тому що багато хто втратив. Але завдяки дідові я знаю, що віри не можна втрачати за жодних обставин – хай яка непроглядна пільма навколо, хай скільки лиха натворили опановані бісами. Ця світла постать стоїть перед моїм внутрішнім зором як сторож душі, захисник найсокровеннішого, як той, хто зрозуміє мої пошуки, метання, провини так само, як зрозумів їх сповідник, і не засудить, а тільки помолиться про полегшу та щасливий вихід із блукань бездоріжжям. Коли ж переправа залишиться позаду, дід Федь буде серед перших, хто вийде назустріч і обійме мене. Я тоді зрозумію остаточно, що врятувався не завдяки писанню й читанню книжок, а завдяки тому, що на світі є святі люди, які палко й ненастанно моляться за всіх нас.

КОСТЯНТИН МОСКАЛЕЦЬ

9 ЖОВТНЯ 2019